

»VRNITE SE ČIN PRIN DOMA«

Tomislav Antunović, Pisma s 'ladnog komina, »Kaštela«, K. Stari, 1970.

Drago Šimundža

Prema najskromnijim statistikama preko dva milijuna Hrvata danas živi izvan svoje domovine. Ako bismo im prebrojili odnarodene potomke starijih i novijih hrvatskih iseljenika, onda bi se ta brojka sigurno podvostručila.

Znamo da je nemoguće i nepotrebno očekivati da će jedan narod u današnje vrijeme ostati zatvoren u uskim granicama svoga zavičaja. Ali ono što se nama događa prelazi i najsmjelije prognoze i najcrnja očekivanja. Relativno tako velik broj naših iseljenika postaje zabrinjavajući. To više što se val iseljavanja i odlaska na rad u inozemstvo ne stišava.

Znamo da nas taj bič raslojavanja našega naroda, njegova instinktivnog odlaska »truhom za hruhom« odavno tišti. A nije bio uvijek u pitanju samo kruh. Turska prodiranja i gubitak hrvatske samostalnosti stoje kao avet na izvorima svih naših iseljavanja i bježanja iz domovine. Uzroci našeg seljenja po bijelom svijetu vezani su dobrim dijelom izravno uz strane zavojevače i upravitelje. Sežu u nedogled. Sve tamo od turskih vremena preko mađarsko-austrijskih protektorata uvijek se ponavlja ista pjesma: politička nesigurnost i ekonomska ovisnost bile su temeljni uzrok napuštanja rodnog tla kroz stoljeća. Ja bih dodao da im se bar indirektno pridružuju kulturni i religiozni motivi. Ima tu, dakle, i naše krivnje.

U nas se i nehotice stoljećima stvarao mentalitet koji je pogodovao procesu emigracije, odlaženja u tuđinu. Često se, naime, bezrazložno hvalio bogati zapadni svijet; isticala se, bez potrebe, kultura, tradicija, veličina i blagostanje Zapada. Zanosno se deklamiralo kako naš narod pripada zapadnom svijetu, zapadnoj kulturi i civilizaciji. Tako se i nesvjesno zaboravljalo na hrvatsku autohtonost, na našu narodnu svijest i kulturu. Nije čudo što se onda stvorila klima koja je pogodovala procesu emigracije.

Politički, gospodarski i prozapadnjački motivi učinili su, eto, da danas tako relativno velik broj Hrvata živi izvan svoje domovine. Svijesni da Hrvatske nema nigdje već ovdje između Jadrana i Drave, oni ipak odlaze i, na žalost, ostaju u tuđem svijetu.

Uz iseljavanje se posljednjih godina pojavio novi, u stvari uvijek isti, problem odlaženja naših radnika u inozemstvo. Iako priliv njihovih deviza donosi našoj državnoj zajednici izravnu korist, njihov odlazak iz domovine u strani svijet teško pogađa naše nacionalno biće i osnovne tendencije hrvatskog gospodarstva.

Nikakvo čudo što u današnjem industrijaliziranom društvu postoje radničke migracije međunarodnih razmjera. To, naravno, ne začuđuje hrvatsku naciju. Međutim, statistički podaci u našem slučaju izazivaju čuđenje. — Prema realnim procjenama, oko pola milijuna hrvatskih radnika ostavlja svoj višak rada po državama zapadne i sjeverne Europe ili u prekomorskim zemljama. Neki spominju da se ta brojka penje na 700.000. U svakom slučaju, statistike su porazne. I što je najčudnije, Hrvati daleko prednjače pred svim jugoslavenskim nacijama. Od svih Jugoslavena koji su zaposleni u inozemstvu, prema službenim statistikama, 47,6% otpada na radnike iz SR Hrvatske. Ako se uzme u obzir da je veća stopa radnika hrvatske narodnosti iz drugih republika i, s druge strane, da velik broj naših radnika koji je otišao na rad u inozemstvo preko rodbinske veze nije ušao u redovite statistike, onda je realna procjena da od svih jugoslavenskih radnika zaposlenih u inozemstvu oko 60% otpada na Hrvate. Teško nas pogađa činjenica da Hrvatska ima najveću emigracionu stopu u Europi — 7,3%. Izbili smo gotovo na vrh svjetske tablice, odmah iza Kostarike. Čini se da su realne procjene nekih naših rukovodilaca da je oko 40% hrvatskih radnika zaposleno u inozemstvu.

Ti zabrinjavajući podaci tište kao crna avet današnju socijalističku Hrvatsku i cijeli naš narod. Ne možemo ni mi na to ostati ravnodušni. Ni Crkva, ni društvo, ni rukovodeći faktori. Nužno bi bilo upregnuti sve sile i hrvatskom radniku omogućiti da jede svoj kruh u svojoj domovini.

Ta mučna tematika naše svagdašnjice našla je snažan odjek u nedavno objavljenoj zbirci čakavskih pjesama: PISMA S 'LADNOG KOMINA. Autor, Tomislav Antunović, književnik i kulturni radnik, dugo je, očito, nosio u svojoj duši tu tešku stranicu naše povijesti i odlučio se da je u svom intimnom, duboko poetskom izričaju saopći svome narodu i svim njegovim sinovima razasutim po bijelom svijetu. Ponikao iz naroda i s njime životno povezan pjesnik je progovorio uvjerljivo, jasno, nabreklih izrazom svoga kraja i toplinom narodne duše, koja majčinski trpi zbog tako teška položaja hrvatskog radnika u tuđini.

Naravno, on ne spominje brojke ni statistike. Njemu nije do uvjeravanja i retoričkih efekata. Poezija je njegovo stvaralaštvo.

Nemirna pisma i nezgrapna slova, pisana drhtavom rukom, »pusta kuća« i neobrađene vrtače, po kojima se vuku teški starački koraci, brige i iščekivanja majke, osluškivanja: stiže li Mate iz Njemačke, nadanja i ponovna pisma... tkaju potku i pletu nemirnu liriku ove »čakavske pismarice«. Sva snaga joj je u **jedroj narodnoj »rvackoj riči«, a težina misli i tragične slutnje u kontrastu »ladnog komina«.**

Dirljiva poezija progovorila je ovdje na usta starice-majke koja brine brigu o svome sinu u »tuđini«, i u tu brigu unosi svu svoju ljubav, sve osjećaje. Uz teške slutnje koje je progone, osjeća se dašak »starih vremena«; uz brigu za njezina Matu — utkana je briga za dom i staro ognjište, za narod i njegovu budućnost. — Na mahove se čini kao da je sve to odveć romantično; da je drhtavi glas starice, hladno ognjište i prazna kuća, majčine nade i strepnje, sva poezija njezine duše — romantičan zalet u prošlost. Ali stvarnost, naša svagdašnja stvarnost, budi nas odmah iz nesuđena sna i reskost domaćeg izričaja otkriva da su **Pisma s 'ladnog komina** svjedočanstvo naše povijesti.

»Dragi mo'i zem'jaci u tuđini!« — piše u uvodu pjesnik. — »Ve mo'e pisme su jur istinita pisma matere 'ednega od vas na raboti u tuđini. U tin pisman nastoja san da pratin mater ča je moguće izvornije, pa san »abija ponigdi i cile rečenice iz ti' njini pisami.«

Pisma su upućena Mati, ali u svojoj unutarnjoj koherentnosti ilustriraju svu problematiku naših »ladnih komina«. U svojoj intimnosti i realizmu poetična su transpozicija tolikih pisama naših majki i djece tako da ih svaki naš radnik može doživjeti kao svoja.

Zahvaljujući upravo tom epistolarnom obliku Antunovićeve pjesme snažno i uvjerljivo djeluju. Pjesnik se, naime, ne da vidjeti. Pred sobom imamo samo nemirnu majku, koja majčinski osjeća i bolno doživljava tišinu svog »ladnog komina«. Mère je uza nj brige i slutnje: boji se ona za život svoga djeteta, boji se da će ga tuđe cure prisvojiti, boji se da njezini unuci ne će znati »lipu rvacku rič«. Zato u svakom pismu opominje sina, u svakom ga poziva kući.

Na žalost, Mate se oglašuje na materine pozive. Starica umire s posljednjim pismom pod glavom, u nadi da će njezinu sinu biti dobro. Majčina se želja neće ispuniti. Nekoliko dana poslije njezine smrti, Mäte se vraća, ali »prez desne ruke«.

Dubok doživljaj i snaga čakavskog izričaja osnovna su sredstva Antunovićeve poezije. S malo riječi i pjesničkih sredstava autor uspijeva postići snažne poetske efekte; znao je neobično vješto utkati lirski osjećaj u tu mučnu socijalnu tematiku.

Pobut jetke Kranjčevićeve socijalne poezije ili Domjanićeve sjetne rodoljubne lirike i Antunovićeva **Pisma** djeluju istodobno realistički i emocionalno. Potresna su, snažna, čista kao rosa. — Poezija i poziv: »VRNITE SE ČIN PRIN DOMA!«